

Република Северна Македонија
Академија за судии и јавни обвинители
“Павел Шатев“ - Скопје



Т Е М А

“Деловна способност, поим и значење, одземање и враќање”

Предавач :

Судија Лидија Димова

Претседател на Основен суд Велес

С К О П Ј Е

13.02.2020 година

E-mail sudijadimova@gmail.com

ПОИМ

Деловната способност најчесто означува можност, едно лице да биде препознато како субјект на права и обврски во правниот систем, кои се стекнуваат со неговото полнолетство, или кога ќе наполни 18 години. Деловната способност е правен концепт кој го претставува својството на едно лице да може со сопствени активности и изразување на воља, да стекнува права и обврски. Таа е предуслов за остварување на лични права. Лицето кое е деловно способно може да склучува договори, да дава согласност за лекување, да донесува одлука каде ќе живее, да располага со својот имот, да се вработува, да поднесува тужби и правни лекови, да склучува брак, да одлучува за признавање на мајчинство или татковство, да чува и воспитува деца, да има избирачко право на парламентарни, претседателски, локални избори или да гласа на референдум, да подига кредити, односно да ги презема сите правни работи кое секое полнолетно лице може да ги превзема во секојдневниот живот, но и да одговара за своите противправни дејствија.

Зошто е важна деловната способност?

Без деловната способност, поединецот не може самостојно да управува со својот живот. Самостојното управување подразбира донесување одлуки за разни прашања од секојдневниот живот на кои се дава правна сила. Покрај тоа, деловната способност значи многу повеќе - таа овозможува секој поединец да има контрола на својот личен живот и негово планирање.

Сепак, кога едно лице се смета за „неспособно“ само да носи одлуки, може да му се одземе деловната способност, под услови предвидени во Законот за вонпарнична постапка и Законот за семејството. Оттука, губењето на деловната способност подразбира и губење на контрола на сопствениот живот.

ЗНАЧЕЊЕ

Правото на одлучување е основно човеково право на секое лице, па така и на лицата со интелектуални или психосоцијални попречувања. Без можности за донесување одлуки, не може да се зборува за самоостварување и достоинство на една личност.

Токму поради тоа и поради фактот што на овие лица со интелектуални или психосоцијални попречувања, традиционално им се ускратува можноста на било какво препознавање и учество во општествениот и правен живот, истото од неодамна експлицитно е препознато во меѓународните документи.

Заради нееднаквата положба во која се наоѓаат овие лица во однос на пошироката популација, не само што е препознато тоа дека тие имаат право да донесуваат одлуки за својот живот, туку и право на поддршка која им е потребна да ги остварат своите права.

Конвенција за правата на лица со инвалидност

Текстот на Конвенцијата е усвоен од страна на Генералното собрание на ОН на 13 декември 2006 година¹ и отворен за потпишување од 30 Март 2007 година. По ратификацијата Конвенцијата стапи во сила на 3 Мај 2008 година.^[3]

Закон за ратификација на Конвенцијата за правата на лицата со инвалидност и факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на лицата со инвалидност, Службен Весник на Република Македонија, бр.172/2011, од 14.12. 2011 година

ЗАКОН ЗА ОБЛИГАЦИОНИТЕ ОДНОСИ

Отсек 1

СКЛУЧУВАЊЕ НА ДОГОВОР I. СОГЛАСНОСТ НА ВОЛЈИТЕ

Правна способност

Член 45 - а

- (1) Секое физичко и правно лице е способно да биде носител на права и обврски во облигационите односи.
- (2) **Физичкото лице се стекнува со правна способност во моментот на неговото раѓање, а правното лице во моментот на неговото настанување, што се уредува со посебен закон.**
- (3) Се смета дека зачатото дете е родено кога тоа е потребно за заштита на неговите права, под услов да се роди живо.
- (4) Се смета дека детето е родено живо, освен ако не се докаже спротивното.
- (5) **Правната способност на физичкото лице престанува со неговата смрт, односно со неговото прогласување за умрено, а на правното лице со неговото престанување, уредено со закон.**

I. СОГЛАСНОСТ НА ВОЛЈИТЕ

Деловна способност

Член 45 - б

- (1) Деловно способно лице самостојно изјавува правно релевантна волја.
- (2) **Физичкото лице со деловна способност се стекнува со навршувањето на полнолетство и во други случаи предвидени со закон.**
- (3) **Физичкото лице до навршување на 14 години и полнолетното лице на кое му е одземена деловната способност е деловно неспособно.**
- (4) **Лицето со навршени 14 години до полнолетство и полнолетното лице на кое му е ограничена деловната способност е ограничено деловно способно, освен ако со закон поинаку не е определено.**
- (5) Правното лице со деловна способност се стекнува со моментот на стекнувањето на правната способност, освен ако со закон поинаку не е определено.

Договор на деловно неспособно лице

Член 47 - а

- (1) За склучување на полноважен договор е потребно договарачот да ја има деловната способност која се бара за склучување на тој договор.
- (2) Договорот на деловно неспособно лице е ништовен.
- (3) Договорот на деловно неспособно лице кој има помала вредност (секојдневни договори) се смета за полноважен, освен ако со закон поинаку не е определено.

Договор на ограничено деловно способно лице

Член 48

- (1) Ограничено деловно способен малолетник може без одобрение од својот законски застапник да ги склучува само оние договори чие склучување му е дозволено со закон.
- (2) Полнолетното лице на кое со судска одлука му е ограничена деловната способност може без одобрение на законскиот застапник да ги склучува сите договори чие склучување не му е забрането со судската одлука.
- (3) Другите договори на овие лица, ако се склучени без одобрение од законскиот застапник се рушливи, но можат да останат во сила со негово дополнително одобрение.

Право на содоговаработ на ограничено деловно способно лице

Право на содоговаработ на ограничено деловно способно лице Член 49

- (1) Содоговаработ на ограничено деловно способно лице кој не знаел за неговата ограничена деловна способност може да се откаже од договорот што го склучил со него без дозвола од неговиот законски застапник.
- (2) Ова право го има и содоговаработ на ограничено деловно способно лице кој знаел за неговата ограничена деловна способност, но бил измамен од него дека има дозвола од својот законски застапник.
- (3) Ова право се гаси по истекот на 30 дена од дознавањето за ограничената деловна способност на другата страна, односно за непостоење на дозвола од законскиот застапник, но и порано ако законскиот застапник го одобрил договорот пред да истече тој рок.

Повикување на законскиот застапник да се изјасни

Член 50

- (1) Содоговарачот на ограничено деловно способно лице кој склучил договор со него без одобрение од неговиот законски застапник може да го повика законскиот застапник да се изјасни дали го одобрува тој договор.
- (2) Ако законскиот застапник не се изјасни во рок од 30 дена од овој повик дека го одобрува договорот, ќе се смета дека одбил да даде одобрение.

Кога договарачот ќе стекне деловна способност по склучување на договорот

Член 51

Деловно способно лице може да бара да се поништи договорот што без потребното одобрение го склучило додека било ограничено деловно способно само ако тужбата ја поднело во рок од три месеци од денот на стекнувањето на целосната деловна способност.

ЗАКОН ЗА СЕМЕЈСТВОТО

Член 10

Родителското право престанува со полнолетство на детето или на друг начин предвиден со овој закон.

Полнолетството се стекнува со напoлнување 18 години од животот, кога полнолетното лице се здобива со деловна способност.

ЗАКОН ЗА СЕМЕЈСТВОТО

Член 12

Републиката преку старателство обезбедува заштита на децата без родители, на малолетните деца без родителска грижа и на полнолетните лица под услови и на начин утврден со овој закон.

ЗАКОН ЗА СЕМЕЈСТВОТО

Член 16

Не може да склучи брак лице кое не наполнило 18 години од животот. Надлежниот суд може, во вонпарнична постапка, да дозволи склучување на брак на лице кое наполнило 16 години од животот ако утврди дека тоа достигнало телесна и душевна зрелост потребна за вршење на правата и должностите што настануваат во бракот, а по претходно прибавено мислење од здравствена установа и укажана стручна помош во центарот за социјална работа.

Предлогот за донесување на одлука за давање на дозвола за склучување на брак може да го поднесе само лицето од ставот 2 на овој член.

Во постапката за донесување на одлука за давање на дозвола за склучување на брак на лицето од ставот 2 на овој член, судот ќе го сослуша малолетниот подносител на предлогот, неговите родители, односно старателот и лицето со кое малолетното лице сака да склучи брак.

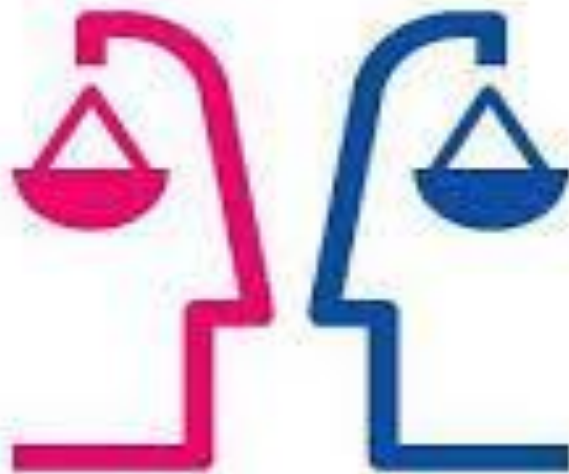
ЗАКОН ЗА СЕМЕЈСТВОТО

Член 18

Не можат да склучат брак лица кои поради манифесна форма на душевно заболување со присуство на психотички симптоми или резидуални знаци од болеста не се во состојба да го сфатат значењето на бракот и обврските што произлегуваат од него, а кои се истовремено неспособни за расудување.

Не можат да склучат брак и лица кои заостануваат во менталниот (психичкиот) развој, а припаѓаат во групата на лица со тешка и најтешка ментална заостанатост IQ под 36 0 .

Лицата кои се распоредени како лица со умерени пречки во психичкиот развој, или со лесни пречки во психичкиот развој, како и лица кои имаат тешки наследни заболувања во фамилијата, можат да склучат брак по претходно прибавено мислење за генетската конструкција издадено од Заводот за ментално здравје на деца и младинци Скопје или друга соодветна институција која се занимава со вршење на генетските истражувања.



**Деловната способност како
предуслов на лицата со
попреченост пред законот**

СУДСКА ПРАКСА

СЛЕДАТ СЛУЧАИ

ВИ БЛАГОДАРАМ НА ВНИМАНИЕТО

Повелете со прашања

